

Gheorghe FARAON

AUGUSTIN BUNEA – CĂRTURAR DIN ȚARA OLTULUI

Născut la 4 august 1857, în Vad¹, comitatul Făgăraș, din părinții Arseniu Bunea², paroh în Vad, și Verona Urs, nepoata colonelului baron David Urs de Mărgineni, celebrul luptător de la Solferino, 1859³, și de la Lissa, 1866⁴.

Primul copil al familiei Bunea a fost Tiberiu, magistrat, decedat de tânăr. Al doilea, Arsenie, a fost la Sibiu administrator al fondurilor grănicerești. Al treilea este Augustin, care a ajuns doctor în filosofie și membru al Academiei Române. Al patrulea, Aurel, absolvent al Școlii Comerciale din Brașov, a fost întemeietorul firmei Bunea din Galați, care, în 1914, la izbucnirea războiului de întregire a neamului, a fost cea mai mare firmă din țară. Vicepreședinte al Camerei de Comerț din București, a lucrat alături de Trancu-Iași la stabilirea tarifelor și legilor vamale, având mai multe lucrări cu caracter comercial. A lucrat cu ministrul Radovici la întocmirea legislației comerciale, a ținut conferințe pe această temă, ca, de exemplu, cea de la Galați: „Scumpirea Traiului“. Trimita fonduri fratelui său Augustin pentru susținerea mișcării naționaliste din Ardeal. Augustin Bunea venea destul de des să își viziteze fratele la Galați. Prieten al lui Nicolae Iorga, a ajutat cu fonduri tipografia acestuia din Văleni de Munte, dar și tipografia Viața Românească. Al cincilea copil, Ioan, a fost protopop, iar ultimul, Gheorghe, a rămas plugar acasă, în timp ce frații săi mai mari erau la învățătură.⁵

După această scurtă prezentare a familiei ne vom axa pe viața și activitatea lui Augustin Bunea.

A urmat școlile elementare din Vad și Ohaba din 1864 până în 1870, cursurile secundare la Gimnaziul românesc din Brașov⁶ (1870-1877) și apoi la Gimnaziul din Blaj. Studiile academice le face la Colegiul De propaganda fide din Roma, unde, din toamna anului 1877, studiază filosofia și teologia. În 4 decembrie 1881 a fost hirotonit preot, iar în 1882 obține doctoratul în teologie.⁷ Întors acasă, la Blaj, a trecut prin toate treptele ecleziastice, până la cea de canonic, și a fost, rând pe rând, profesor de dogmatică la seminar, secretar consistorial, inspector școlar arhidiecezan, dar a avut și alte funcții de mare răspundere.⁸

Pe lângă toate acestea, a găsit resurse nebănuite să dezvolte și înclinațiile sale dintotdeauna pentru studiile de istorie, acestea apropiindu-l și mai mult de Nicolae Iorga, cu

¹ Autobiografie trimisă de Pr. A. Bunea biroului Asociațiunii în 1902, pentru „Panteonul Asociațiunii“, despre care s-a pomenit în „Transilvania din 1902“, în *Albumul A. Bunea*, Blaj, 1910, p. 20.

² Gabriel Strempele, *A. Bunea – Luptător pentru limbă și credință*, în „Magazin istoric“, An XXXI, nr. 7, iulie 1997, p. 59.

³ Ion Bianu, *A. Bunea*, în „Convorbiri literare“, XLIV, 1910, p. 117-119.

⁴ Victor Lazăr, *Baronul David Urs de Mărgineni*, București, 1971.

⁵ Al. Bărbat, *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului*, Cluj, 1938, p. 281.

⁶ *** *Enciclopedia Istoriografiei Românești*, București, 1987, p. 75.

⁷ C. Diaconovich, *Enciclopedia română*, Sibiu, 1898, Tom I A – Copenhaga, p. 634.

⁸ G. Strempele, *op. cit.*, p. 60.

care schimbă păreri în jurul unor subiecte nu suficient de bine elucidate, mai ales din istoria Transilvaniei.

Prin scrierile sale intră în pleiada de istorici transilvăneni, precum I. Ursu, I. Minca, Al. Lapedatu, I. Lupaș, Silvestru Dragomir care, pe lângă atenția acordată ținuturilor natale, se ocupă și de întreaga istorie a românilor.⁹

Sfârșitul secolului al XIX-lea coincide cu o vastă campanie a istoricilor unguri îndreptată împotriva trecutului istoric al românilor din Ardeal. După părerile aceloră, în afara afirmațiilor cu privire la așezarea românilor în Ardeal, târziu, după ocuparea țării de către maghiari, însuși procesul de trezire națională s-ar fi efectuat datorită principilor ardeleni calvini, care au imprimat pentru români cele dintâi cărți bisericești în secolul al XVII-lea. Aceștia au fost combătuți de istoriografia marilor vizionari și luptători ai Școlii Ardelene, care au subliniat originea noastră latină și statornicia pe pământul vechii Dacii.¹⁰

Opera istorică a lui Augustin Bunea continuă ideile politice ale lui Inocențiu Micu și ale Școlii Ardelene, urmărind lupta de emancipare a românilor transilvăneni pe tărâmul confesional, împotriva absolutismului habsburgic și austro-ungar. Deși în marea lor majoritate lucrările sale gravitează în jurul Bisericii greco-catolice, în fond el tratează aspecte multiple din istoria socială, politică și culturală, cu predilecție din secolul al XVIII-lea, bazate pe izvoare culese din arhivele din Transilvania, Viena și Budapesta. Spiritul erudit l-a făcut pe Augustin Bunea să depășească confesionalismul catolic și să aducă contribuții de seamă la cercetarea profundă a vieții social-politice din Transilvania în epoca afirmării românilor ca națiune politică.¹¹

Scrierile sale au fost elaborate pe bază de documente și în spirit critic, lipsite de orice iz romantic, fiind apreciate în cel mai înalt grad de prietenul său de la Vălenii de Munte, Nicolae Iorga.

Opera sa cuprinde mai multe titluri, dar vom începe prin a aminti două scrieri mai puțin cunoscute: *Mitropolitul Dr. Ioan Vancea de Buteasa*, schiță biografică, Blaj, 1890, și *Chestiuni de drept și istoria bisericii unite*, partea a II-a, Blaj, 1893.

Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein – această lucrare, apărută la Blaj în 1900, a fost scrisă după cercetări minuțioase. Lupta dusă de Klein în Dieta maghiară pentru drepturile românilor promise de împărații Carol al VI-lea și Leopold și niciodată respectate l-a fascinat pe Augustin Bunea.

În anul 1901 îi apare la Sibiu *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750*.

Lucrarea *Vechile episcopii românești, a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Bălgradului*, apărută în 1902 la Blaj, a fost socotită de Nicolae Iorga, într-o scrisoare din 4 martie 1904, „cea mai bună carte de istorie apărută de multă vreme în Ardeal”¹².

În același an apare scrierea: *Episcopii P. P. Aron și Dionisie Novacovici, sau Istoria românilor ardeleni de la 1751 până la 1764*, la Blaj. După doi ani, în 1904, apare lucrarea *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*.

Trei dintre operele sale apar postum. *Încercare de istorie a Românilor până la 1382* este editată sub egida Academiei Române. Raportul asupra acesteia a fost făcut de D. Onciul și aprobat de

⁹ *** *Istoria Învățămintului din România*, compendium, București, 1971, p. 313.

¹⁰ G. Strempele, *op. cit.*, p. 60.

¹¹ Ioan Vlad, *Ioan Șenchea – Martirul Ardealului*, Brașov, 2004, p. 105.

¹² Apud G. Strempele, *op. cit.*, p. 60.

Secțiunea istorică a Academiei la 29 aprilie 1911.¹³ A doua lucrare este *Stăpânii Țării Oltului*, iar ultima, *Istoria regulamentelor grănicerești*.

Stăpânii Țării Oltului, text de 61 pagini, a fost scris ca discurs de recepție la primirea în Academia Română.¹⁴ În data de 24 martie/6 aprilie 1901, Academia Română l-a ales pe Dr. A. Bunea ca membru corespondent, iar la 28 mai/10 iunie 1909, apreciindu-i însemnatele lucrări de istorie socială, politică și culturală a Transilvaniei secolului al XVIII-lea, îl primește ca membru titular.¹⁵

Cu această ocazie presa făgărășeană îl elogiază pe fiul său, în ziarul „Olteanul”: „O legitimă dorință a românilor ardeleni s-a împlinit, învățatul canonic dr. A. Bunea din Blaj a fost ales membru titular al Academiei Române. Noi oltenii, avem îndoit motiv de a ne bucura de această alegere, pentru că noul academician e fiu al Țării Oltului /.../ care poate fi mândră de acest distins fiu al ei. Mândru poate fi și Blajul care are în sânul său trei membri ai Academiei: mitropolitul membru de onoare, iar canonicii Ioan M. Moldovan și dr. Bunea membrii titulari”¹⁶.

Perioada mare de timp de când a fost primit membru corespondent și până a devenit titular s-a datorat și disputelor cu teologii greco-orientali Teodor V. Păcățianu și Vasile Mangra.

Păcățianu, în lucrarea *Istoriografii vechi și istoriografii noi*, încearcă să dovedească existența vechii mitropolii greco-orientale, acuzându-l pe Bunea (care susținea că românii nu au avut mitropolie orientală veche cu mai multe episcopii sufragane) de necunoașterea documentelor istorice și de faptul că prin istorie face confesionalism. A. Bunea, în *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, cu multe argumente spulberă dogmele istorice ale lui Păcățianu.

La acuzația vicarului de la Oradea – că în scrierile sale se vede mai mult preocuparea și ura confesională decât iubirea de adevăr – A. Bunea răspunde printr-o altă lucrare, *Mitropolitul Sava Brancovici*, într-o manieră vehementă contra celor care „cutează a intra ca niște precupeți murdari în sanctuarul științei”¹⁷. Aceste dispute au avut ca efect întârzierea amintită mai sus.

Aproximativ în aceeași perioadă Dr. A. Bunea a devenit membru al unei societăți din Italia a istoricilor europeni, ceea ce constituie încă o dovadă a aprecierii, în epocă, a operei istoricului ardelean.¹⁸

Pe plan publicistic, a întemeiat, împreună cu alții, foaia bisericească-politică „Unirea” din Blaj, a colaborat la „Tribuna” din Sibiu, „Gazeta Transilvaniei” din Brașov și „Foaie bisericească și școlară” din Blaj (ce a existat înainte de 1890). A colaborat și la *Enciclopedia română*.

Bunea a fost întâiul și cel mai puternic orator bisericesc al românilor. Când însă adânc la credință religioasă se împreună cu iubirea sa de neam, elocvența lui se ridică la înălțimi nemaivăzute la clerul românesc. Discursurile lui – ca cele funebre, rostite la moartea mai multor frunțași ai vieții românești din Ardeal – constituie adevărate bijuterii literare, cu efect atât de mare, încât citirea lor zguduie adânc, iar auzirea lor a făcut o impresie covârșitoare și s-a întins departe de locul rostirii.¹⁹ „Sunt fără seamăn în literatura noastră discursurile ținute la moartea lui Iacob Mureșianu, Baronul David Urs, dr. Ioan Rațiu, Axente Sever, Aurel Mureșianu.”²⁰

Din activitatea sa politică amintim că a luat parte la toate mișcările de după 1890.

¹³ A. Bunea, *Încercare de istorie a Românilor până la 1382*, București, 1912.

¹⁴ *** *Cărturari brașoveni (sec. XV-XX)*. Ghid bibliografic, Brașov, 1972, p. 55.

¹⁵ Doina N. Rusu, *Istoria Academiei Române. Repere Cronologice*, 1992, p. 97-121.

¹⁶ *Olteanul*, nr. 10, 1909, p. 1-2.

¹⁷ I. Vlad, *op. cit.*, p. 106-107.

¹⁸ *Ibidem*, p. 107.

¹⁹ I. Bănu, *loc. cit.*, p. 118.

²⁰ *Olteanul*, nr. 10, 1909, p. 2.

În cadrul Partidului Național Român a desfășurat o activitate din cele mai remarcabile. Lumea românească îl știa din timpul celebrelor „conferințe naționale“ din Sibiu și, mai cu seamă, de la procesul „Memorandumului“, urzit de unguri împotriva românilor în mai 1894, la Tribunalul din Cluj, unde el avea să-l apere pe Iuliu Coroianu, autorul aceluși memorandum. Din această pricină guvernul maghiar nu voia să recunoască alegerea lui drept canonic și a făcut diferite întâmpinări la Mitropolia din Blaj.²¹

A participat la conferințele pe care Partidul Național Român le-a organizat în Lugoj, Arad, Sibiu. Face propuneri pentru a înceta atacurile presei românești la adresa personalităților partidului, pentru a se putea stabili pacea și buna înțelegere în interiorul grupării politice.

A fost unul din sfătuitoarii activității parlamentare din 1905, când s-a părăsit vechea tactică pasivistă.

Lupta cea mai îndârjită a purtat-o însă împotriva politicii de cotropire culturală ungurească, inaugurată de Legea școlară din 1907 a contelui Apponyi Albert. Cel dintâi care a înțeles primejdia cea mare pe care o prezenta această lege pentru viitorul neamului nostru a fost Augustin Bunea. De aceea s-a pus în fruntea comitetului care a convocat cea dintâi adunare populară de protest împotriva proiectului de lege a lui Apponyi. Adunarea a avut loc în 10 martie 1907 la Blaj, printre cei care au ținut cuvântări numărându-se și Dr. A. Bunea.

Numele său a fost scris în cartea neagră a agitatorilor contra ideii de stat maghiar; cartea a apărut în puține exemplare și a fost scrisă de traducătorul ministrului de externe Huszár Antal despre românii din Ungaria, pentru întrebuințare confidențială, dedicată contelui Andrásy Gyula, ministru de interne al Ungariei, și tipărită în Tipografia statului la Budapesta, în 1907. În această lucrare, la paginile 146-147, se arată că prima agitație împotriva legii școlare a lui Apponyi a pornit din Blaj, la îndemnul canonicului Bunea.²²

Dintre activitățile Dr. A. Bunea mai subliniem: a conlucrat la înființarea Reuniunii de Consum din Blaj, a Reuniunii femeilor române și a Casinei române din Blaj, iar din 14 martie 1893 până în februarie 1902 a fost membru ordinar al Comitetului din Sibiu pentru administrarea fondului grănicerilor români din primul regiment de graniță.

În activitatea sa a primit mai multe distincții: în 1891 este numit de mitropolitul Ioan Vancea protopop onorar, în 1892 suveranul pontif Leon al XIII-lea l-a numit camerier papal. În 19 septembrie a fost ales membru de onoare al Reuniunii învățătorilor greco-catolici din Alba și Făgăraș. În 8 iulie 1879 a fost numit de episcopul Lugojului, Demetriu Radu, protopop onorariu și asesor consistorial al diocezei Lugojului.

O activitate mai puțin cunoscută a lui a fost aceea de culegător de poezie populară.²³

Între 1886 și 1900 a fost membru ordinar al Astrei, iar din septembrie 1900 membru în Secțiunea istorică a Asociațiunii.

După cum am menționat, în primăvara lui 1909 fusese ales membru al Academiei Române și își pregătea discursul de recepție. Dar în amiaza zilei de 30 noiembrie 1909 a fost lovit de apoplexie, în plină activitate. Această veste s-a răspândit foarte repede atât în Ardeal, cât și dincolo de

²¹ Ioan Georgescu, *Din activitatea politică a lui A. Bunea*, în „Blajul I“ nr. 10, 1934, p. 450.

²² *Ibidem*, p. 451-452.

²³ Florea Virgil, *Augustin Bunea – Culegător de poezii populare*, în „Revista de Etnografie și Folclor“, București, nr. 1, 1967, p. 61-73.

Carpați. Ioan Bianu spunea că numai două momente au mai unit la fel jalea românilor: dispariția lui Alecsandri și cea a lui I. C. Brătianu.²⁴

În ședința Camerei Deputaților, Nicolae Iorga a rostit următorul discurs: „Domnilor colegi, ieri s-a stins la Blaj canonicul Augustin Bunea, care a fost o glorie a culturii românești de dincolo, istoric desăvârșit, care a pus bazele studiilor critice privitoare la istoria românilor din Ardeal, orator fără pereche, scriitor din aceia cu care românii de dincolo își fac cinste, A. Bunea a ținut strânse, în toată activitatea sa literară, legăturile culturale ale românilor din Ardeal cu românii de aici ...”²⁵

Bunea fusese un om voinic, robust, nu bolise niciodată și nimeni nu se putea gândi la un sfârșit atât de neașteptat la numai 52 ani.

Din toate părțile au început să curgă sute și sute de mesaje, de la prieteni și dușmani, toți recunoscând însă în A. Bunea pe luptătorul loial, pe patriotul neîntrecut, pe oratorul înflăcărat, pe marele istoric român. Dintre numele sonore amintim: Nicolae Iorga și, separat, Ecaterina Iorga, Nicolae Filipescu, Al. Lapedatu, mitropolitul Meșianu, Ioan Bianu, Aurel C. Popovici, D. A. Sturdza, Generalul Budișteanu, Gh. Pop de Băsești, Ioan Cavaler de Pușcariu, Sever Boc, Dr. I. Rațiu cu familia, A. Vaida, Maria Reli Agârbiceanu (originară tot din Vad), Titu Perția din Făgăraș și alții.

Peste două mii de români, din toate colțurile pământului românesc, au participat la înmormântare.

Academia Română a fost reprezentată de Ioan Bianu și C. I. Istrati. În biserica din Blaj au fost ținute trei discursuri: primul, al canonicului Dr. Szmigelski, apoi al Dr. I. Istrate din partea Academiei și al lui O. Goga din partea Asociațiunii.

La groapă au fost ținute următoarele discursuri: V. Goldiș în numele Comitetului Național Român, Dr. Carol Auner, delegatul arh. catolic R. Netzhammer, apoi I. Lupaș din partea tinerilor istorici, a urmat dl. Sâmpăleanu, care a vorbit în numele institutelor școlare, prof. G. Precup pentru Blaj, Dr. A. Cheșianu pentru societățile culturale din Blaj, N. F. Negruț, profesorul, a vorbit în numele tinerimii și al studenților Academiei, iar ultimul, teologul Lupeanu, în numele teologilor.

În necrologul publicat de Academia Română la încetarea din viață a lui Augustin Bunea se aprecia iarăși că „în mijlocul confrăților noștri de peste Carpați, era unul dintre bărbații cei mai culți, cei mai activi pe terenul literaturii istorice, în viața bisericească, culturală și politică. Asupra lui erau ațintiți ochii tuturor cu cele mai mari speranțe și toți vedeau într-însul personificarea uneia dintre cele mai puternice și mai luminate energii ale neamului nostru de azi”²⁶.

Cu câteva luni înainte de moarte, Dr. Bunea, în discursul rostit la Alba Iulia, sublinia: „S-au scurs de mult vremurile noastre de mărire. Azi situația noastră în acest loc e zdrobită. Dar pe ruinele acestea noi vom clădi odată iarăși templul dărâmat, vom ridica templul libertății noastre politice naționale. Noi vom sfârși cu izbândă războiul mare ce-l purtăm pentru ființa noastră națională”²⁷.

Bunea n-a avut parte de România întregită, pe care a văzut-o înălțându-se înaintea ochilor săi sufletești; în cetatea lui Mihai Viteazul el a rămas numai un precursor.²⁸

Cuvinte de laudă la adresa canonicului au avut și autorii lucrării *Din istoria Transilvaniei*, care îl așează în galeria marilor învățați ardeleni.²⁹

²⁴ I. Bianu, *loc. cit.*, p. 117.

²⁵ *Albumul A. Bunea*, p. 14.

²⁶ Doina N. Rusu, *op. cit.*, p. 122.

²⁷ *Albumul A. Bunea*, p. 214.

²⁸ Coriolan Suci, *Sfert de veac de la moartea lui*, în „Gândirea Românească”, II, nr. 12, 1934, p. 640.

²⁹ Victor Cherecheșiu, *Din istoria Transilvaniei*, București, 1963, p. 534.

În memoria celui care a fost părintele Bunea, în anul 1910 a fost instituit, de către Liga Culturală³⁰, un premiu anual cu numele acestuia, care era în valoare de 300 lei, fiind acordat tinerilor care aveau cele mai bune lucrări în domeniul istoriei bisericești. În 1911 acest premiu a fost luat de Ioan Matei, pentru lucrarea intitulată *Preoțimea românească ardeleană în veacul al XVII-lea*.³¹

Nu se poate încheia această lucrare fără să cităm aici versurile care sunt scrise în epitaful de la Vad: „Stejar din dumbrava Vadului, /Suflet din sufletul neamului, /Far etern luminos, ne arată calea, /Adevărul și viața în Hristos“³². Pios Omagiu din partea consătenilor prin învățătorul G. Strâmbu și preotul Gr. Vuță.

Cu toate că majoritatea istoricilor îl consideră blăjean, românii făgărășeni continuă să-l socotească fiu al Țării Oltului.

³⁰ *Olteanul*, An II, nr. 3, 14 ian. 1910.

³¹ *Ibidem*, An III, nr. 6, 3 feb. 1911, p. 4.

³² Holul bisericii ortodoxe din Vad.